

Încă o dată despre Topârceanu...

Natalia STRATANOVSKA

Timp de mai mulți ani am așteptat un prilej temeinic pentru a-mi mărturisii, în mod public, dragostea față de celebrul ieșean George Topârceanu. Iată că anul acesta, jubiliar pentru poet, văd înfăptuirea celor așteptate. Spre Topârceanu m-a călăuzit, încă în anii studenției, admirabilul scriitor Constantin Paustovski, care a reușit, în prefața ce însoțește volumul traducerilor lui Topârceanu în limba rusă, să contureze cu exactitate coordonatele personalității și operei topârceaniene. Această prefață n-a devenit pentru mine numai o prezentare, ci și un îndemn la cunoașterea lui Topârceanu în limba română. Paustovski l-a comparat pe Topârceanu cu Heinrich Heine și i-a stabilit locul între Heine și Burns. Neîntrecutul liric și acidul parodist, maestru al baladelor și romanțelor, satiric și polemist, fabulist și vizionar, rapsod, ce nu stă mai prejos de rapsozii Franței, Rusiei sau Germaniei.

Fac acest elogiu lui Topârceanu, având convingerea că poetul îl merită și nu vă fie cu supărare părerea (m-ar bucura, dacă aprecierea mea ar fi greșită) că în timpul vieții lui Topârceanu critica mai mult sau mai puțin oficială încerca să-l mărginească în mod superficial cu epitele „poet ușor” sau „poet vesel” și numai atât. Ceea ce i s-a refuzat cu zgârcenie în timpul vieții, Topârceanu n-a obținut pe deplin nici de la posteritate. Dar cine i-a citit cu atenție poeziile și proza își poate da seama cât de nepotrivită este eticheta cu care au încercat unii să-l pecetluiască. Cred că, parțial, asemenea situație poate fi explicată prin faptul că Topârceanu a fost antimodernist.

În 1921, când bântuiau toate posibilele -isme, Topârceanu ținea să se știe că nu este „modernist”, nici „sentimental” ca Demostene Botez, nici „futurist” ca Blaga. Tradițional prin timbrul vocii sale poetice îmbrăcate în haina clasică fin cizelată, Topârceanu a rezistat împotriva tuturor variațiilor de gust. Îl îndepărtau de modernism obscuritatea, caracterul vag și încărcat al imaginilor care umbresc sensul operei artistice. Însă nu trebuie înțeles prin aceasta că Topârceanu a fost refractar la tot ce era nou și care a putut ridica literatura pe o treaptă mai înaltă. Topârceanu a luat atitudine împotriva falselor talente, scriind ironic: „Având în vedere că d-sa este poet în toată puterea cuvântului, dar n-are talent – îl sfătuim să se facă modernist sau expresionist. Atunci cusurile d-sale poetice se vor transforma în calități – și puținile calități – în defecte ușor remediabile. Nu poate să se exprime clar? Să-și facă din obscuritate un punct de estetica înaltă”.¹

Au pretins unii că Topârceanu a scris puțin. Însă în păstrarea Academiei Române se află zeci de caiete și sute de foi pline de însemnări care pot servi drept

¹ Ene V., Studiu introductiv, în G. Topârceanu, *Versuri și proză*, București, Editura Albatros, 1978, p XXXI.

mărturie diversității și seriozității preocupărilor lui G.Topârceanu. Un scriitor de o rară, desăvârșită, probitate artistică, Topârceanu era necruțător cu sine însuși. Iată ce spune Otilia Cazimir în memoriile sale „Pot să afirm ca una care știu ce imens material literar a distrus pentru că nu era «la înălțime»”²...

„Publicând numai ce a rupt și a aruncat pentru că nu găsea că era perfect, alt poet ar fi socotit tot atât de mare ca și el, – dar mai fecund! *Rapsodiile de toamnă* au avut de-a lungul elaborării cam de trei ori mai multe strofe decât au rămas după trecerea lor prin sita celui mai pretențios și mai rafinat bun gust”³.

În autoportretele creatorului *Baladelor vesele și triste* este evidentă, în ochi, ironia care contrastează cu surâsul amar – ceea ce și-a găsit expresia în poezie. Topârceanu considera desenul drept exercițiu literar – în linii creionate pe hârtie Topârceanu reproducea imaginile percepute cu vederea, uneori cele reconstruite ori născute de imaginația lui poetică. Probabil aceasta îl ajuta să scrie versurile sale sculpturale, uneori de o delicatețe suavă, alteori de o profunzime dramatică. Luându-l drept model pe Spinoza – un filozof care a tins spre claritatea concluziilor ca să atribuie adevărurilor existenței o simplitate geometrică, – Topârceanu compara munca asupra finisării versului cu activitatea unui șlefuitor de lentile optice – tocmai acest fel de activitate desfășura marele filozof, aflându-se la Amsterdam și Haga. Cele mai de valoare opere ale lui G. Topârceanu închid în ele, cum va mărturisi poetul însuși, „dureri topite în imagini”.

Tristețea nu totdeauna vădită, dar permanent este prezentă printre rândurile glisante ale versurilor topârceeniene. Paustovski o compară cu un „ciob de sticlă” care se ascunde „în iarba deasă”. „Până la un timp nu se observă, dar e destul să-l ilumineze brusc soarele și ciobul se aprinde dintr-o dată cu un foc uimitor făcându-ne să ne strângem pleoapele”⁴.

Din diverse moduri de stăvilire a sentimentelor, Topârceanu își alege ca mijloc de protecție învelirea lor în umor. Ș. Cioculescu definește această metodă ca dezumflarea iluziilor „cu acul ironiei”. Procedeu este foarte personal la Topârceanu, de „a săgeta sublimul, coborându-l pe pământ ca pe un balon dezumflat”⁵. P. Teodoreanu spune că Topârceanu este „cântăreț pe două strune”. Pentru un poet aceasta înseamnă un înalt grad artistic. Topârceanu l-a meritat deoarece de multe ori versurile sale au muzicalitatea baladelor, rapsodiilor sau romanțelor. Când melodia unei opere topârceeniene alunecă pe una din strune și ajunge la o notă culminantă, amenințând să rupă struna, intervine ușor pe un ton glumeț un „pizzicato” de pe cealaltă strună, întorcând melodia în limitele tonalității muzicale dorite de autor.

Primul critic al lui Topârceanu, G. Ibrăileanu, a caracterizat aceste două ipostaze ale operei topârceeniene concis și simplu: „o îmbinare fericită a sentimentului și rațiunii”⁶, iar poetul însuși a fost sigur că talentul în poezia lirică nu e altceva „decât puterea de a fi sincer”.

² Cazimir O., *Inscripții pe marginea anilor*, Iași, Editura Junimea, 1973, p. 93.

³ *Idem*, p. 76.

⁴ Паустовский К. Георге Топырчану, в кн. Георге Топырчану, *Стуху*, ГИХЛ, Москва, 1961.

⁵ Cioculescu Ș., *George Topârceanu sau poetul pentru toți*, în Ș. Cioculescu, *Itinerar critic*, Editura Eminescu, București, 1973, p. 199.

⁶ Ibrăileanu G., *G. Topârceanu*, în G. Ibrăileanu, *Pagini alese*, vol. II, București, ESPLA, 1951, p.53.

Ca personalitate, Topârceanu a avut două trăsături puternice care-l caracterizează: conștiinciozitatea artistică și curiozitatea intelectuală. Pe Topârceanu îl interesa nu numai literatura, ci și filozofia, medicina, astronomia, istoria, matematica, fizica. Unele din cele mai preferate cărți ale poetului au fost două lucrări în limba franceză de entomologie.

Autorul *Baladelor vesele și triste* a putut să urmărească ore în șir ocupațiile unei găze minuscule „grațioase ca o domnișoară” sau unui „țânțar nervos și foarte slab de constituție”. Atenția lui atrăgeau: „frunzele-n bejanie”, „o libelulă cu zborul plin de grație”, un „flutur mic într-o lucire de asfințit”, „un buchet de flori orfane și calice”. Relații care au existat între Topârceanu și natură ar putea constitui un subiect de o cercetare specială. Aplecat cu seriozitate asupra marilor și micilor taine ale naturii, Topârceanu, ca nimeni altul, a știut să umanizeze lumea găzelor și plantelor, creând întregul univers locuit de imagini personificate cu o înaltă măiestrie, imagini în care recunoaște numeroase trăsături omenești privite de poet cu surâsul cald.

În general, acest aspect al personalității lui Topârceanu este cu totul remarcabil îndeosebi în zilele noastre, în epoca în care, din ce în ce mai puternic, ne amortesc emoțiile fel de fel de „minuni” ale progresului tehnic reci la atingere, înghețându-ne mișcărilor fizice și sentimentale, smulgându-ne definitiv din mediul natural de care în mod normal ar trebui să fim inseparabili. În operele sale remarcabile, în marea simfonie a poeziei românești, George Topârceanu își păstrează individualitatea ca astfel s-o facă și mai bogată în sunet.

În încheiere îmi permit o observație legată nemijlocit de aspect practic al predării limbii române.

Cred că, în ultimul timp, profesorii care predau limbi străine constată manifestarea din partea studenților a unei atitudini foarte pragmatice față de studierea limbii. Mă bucur mult dacă în practica mea pedagogică dau peste „devieri” de la această tendință (după părerea mea nu prea încurajatoare).

Predau limba română diplomaților de vârste și nivel de cultură diferite, așa că, dacă observ la unii dintre ei receptivitate la informații care fac parte din domeniul strict aplicat al limbii – în lipsa orelor oficiale – totuși încerc să fac „includeri” foarte modeste din literatura română, anul acesta fiind dominat de G. Topârceanu.

Ещё раз о Топырчану

В статье акцентируется внимание на новом, современном прочтении творчества выдающегося румынского поэта Георге Топырчану (1886-1937), который почти всю свою жизнь провёл в Яссах, где руководил местным театром и работал в редакции литературного журнала “Вьяца ромыняскэ”. Говориться о недостаточности внимания современного литературоведения и литературной критики к поэтическому наследству Топырчану, особенно в юбилейный для него год, ведь поэт остался верен классическому направлению несмотря на все модернистские влияния. По-новому определяется специфика творческого метода поэта, рассматриваются наиболее известные его стихотворения, их переводы на русский язык, чему будет посвящено отдельное исследование.